

ביטול הוראת הצוואה מחמת שביצועה בלתי חוקי, בלתי מוסרי או בלתי אפשרי

1. לחלופין, המבקשים יטענו כי יש לבטל את הוראות הצוואה הנדונות מאחר שביצוען בלתי חוקי, בלתי מוסרי או בלתי אפשרי.
2. ס' 34 לחוק קובע כדלקמן:
"הוראת צוואה שביצועה בלתי חוקי, בלתי מוסרי או בלתי אפשרי – בטלה."
3. המחוקק נקט בלשון רחבה ולא פירט מה נכלל בגדר הוראת צוואה שביצועה בלתי חוקי, בלתי מוסרי או בלתי אפשרי. בדברי ההסבר להצעת חוק הירושה תשי"ב, הובהר כי הדבר נעשה בכוונת מכוון, על מנת שביהמ"ש יוכל להכריע ביחס לכך לפי הנתונים של כל מקרה ומקרה.
4. על פי לשון החוק, הדגש הוא לא על האופי השלילי של הוראת הצוואה, אלא על התוצאה השלילית שתיגרם בביצועה. בהתאם, המועד הקובע לבחינת הוראת הצוואה הוא בעת קיומה ולא בעת עריכתה. ככל שייקבע כי הוראה מסוימת בצוואה בלתי חוקית, בלתי מוסרית או בלתי אפשרית, הביטול יחול ביחס להוראת הצוואה הנגועה בלבד ואילו יתר הוראות הצוואה יעמדו בתוקפן. ראה לעניין זה ספרו של שוחט, **"פגמים בצוואות"**, בעמ' 311-310.
5. בענייננו, רצונה של המנוחה היה לוודא שחמשת אחיה ואחיותיה יקבלו את חלקם ברכוש המשפחתי ועל כך ציינה בצוואתה את הוראות הצוואה הנדונות. ברם, חמשת אחיה ואחיותיה של המנוחה קיבלו עוד בחיי המנוחה את חלקם ברכוש המשפחתי וכל שנותר בחשבונות הבנק האמורים הוא חלקה של המנוחה ברכוש המשפחתי.
6. משכך, בלתי אפשרי לקיים את הוראות הצוואה הנדונות, משעה שהכספים בחשבונות הבנק האמורים כבר הועברו לידי אחיה ואחיותיה של המנוחה וכל שנותר שם הוא כספיה של המנוחה עצמה.
7. זאת ועוד, אין זה מתקבל על הדעת שחלקה של המנוחה ברכוש המשפחתי יחולק אף הוא לאחיה ולאחיותיה/צאצאיהם. הדבר מנוגד לדין, להסכמות ביניהם ואף לרצונה של המנוחה כמצוין בצוואה, לפיה היא ציוותה רק 5/6 מהכספים בחשבונות הבנק האמורים לאחיה ולאחיותיה והדגישה כי יתרת הכספים תועבר כחלק מיתרת עזבונה.
8. יתרה מכך ובעיקר, כלל האחים היו מעורבים בהליך המכירה ובחלוקת הכספים ביניהם, ונתנו את הסכמתם לבקשה. יודגש כי מי שהוביל את ההליכים האמורים מבין האחים היה אח המנוחה, הלל אברמס (הוא המשיב 2), בהיותו עורך דין בהכשרתו והוא מאשש הדברים מפורשות בתצהירו (נספח 13). מכאן כי אין התנגדות מצד מי שלכאורה עלולים להיפגע מהבקשה.
9. לחלופין, ניתן לטעון כי 5/6 מהכספים שהיו בחשבונות הבנק האמורים בעת עריכת הצוואה כלל לא היו של המנוחה, אלא של אחיה ואחיותיה, וזאת מכוח צוואת אם המנוחה (נספח 11) ולהסכם הנאמנות בעניינה (נספח 10). בהתאם לדין, אין אדם יכול להוריש יותר ממה שיש לו ומשכך המדובר בהוראות צוואה שביצוען בלתי אפשרי. על כן, הוראת צוואה המצווה נכס שאיננו בבעלות המוריש, בטלה. ראה לעניין זה ע"א 2698/92 יונה נ' אדלמן מח(3) 275, פס' 13 לפסק הדין (1994); ת"ע (משפחה צפת) 10740-05-20 א'. ע' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה

והצפון משרדי ממשלה (פורסם בנבו, 30.07.2020); ת"ע (משפחה חי) 39037-05-12 **עזבון המנוח מ. ל. ז"ל נ' ע.ו.** (פורסם בנבו, 17.11.2013).

פרשנות צוואה לפי אומד דעתו של המצווה

10. נקודת המוצא ביחס לפרשנות צוואה היא קיום אומד דעתו של המצווה וזאת מתוך העקרון המנחה לפיו יש לכבד את רצון המת.

11. ס' 54(א) לחוק קובע לעניין פרשנות צוואה:

"מפרשים צוואה לפי אומד דעתו של המצווה כפי שהיא משתמעת מתוך הצוואה, ובמידה שאינה משתמעת מתוכה – כפי שהיא משתמעת מתוך הנסיבות."

12. בפרשת **טלמצי'ו** קבע הנשיא ברק, בפס' 7-8 לפסק דינו כי "גם צוואה "ברורה" מחייבת פרשנות, שכן בהירותה של הצוואה היא תוצאת פרשנותה. בפרשנותה של הצוואה יש להתחשב בשני יסודות מרכזיים: לשון הצוואה ואומד-דעת המצווה. בעיית היסוד בפרשנות הצוואה – כמו בפרשנותו של כל טקסט משפטי – הוא ביחס שבין הלשון לאומד-הדעת.

...

"במתח הפנימי שבין ה"גוף" (הטקסט של הצוואה) לבין ה"נשמה" (אומד-דעת המצווה), יש ליתן, בפרשנות הצוואה, משקל מיוחד ל"נשמה". הטעם לכך הוא: האינטרס היחיד הראוי להגנה בצוואה הוא רצונו של המצווה. אין אינטרס הסתמכות ראוי להגנה של היורשים על-פי הצוואה, או של כל אדם אחר."

13. מכאן כי לאומד דעתו של מצווה יש משקל מיוחד בעת פרשנות צוואה ועל ביהמ"ש לפרש את לשון הצוואה בהתאם לכוונתו הסובייקטיבית של המצווה ולא ובהתאם להבנת הקורא הסביר. עם זאת, גבול הפרשנות הוא גבול הלשון ועל הפרשנות להיות מעוגנת בלשון הצוואה, אף במשמע.

14. בע"א 7631/12 **אמסטר נ' קרן קיימת לישראל**, (פורסם בנבו, 12.08.2015), התנגד כב' השוי דנציגר לגישתו של הנשיא ברק ביחס לפרשנות צוואה בפס' 7 לפסק דינו. לדידו:

"בשלב ראשון על בית המשפט לבדוק אם ניתן לאתר את אומד דעתו של המצווה מתוך הצוואה, ורק אם בית המשפט מגיע למסקנה כי הדבר אינו אפשרי, יפנה בית המשפט בשלב השני לבחון את הנסיבות החיצוניות.

...

"למשל כאשר לשון הצוואה משתמעת לשתי פנים או כשפירוש מילולי של הוראה אחת בצוואה אינו מתיישב עם הוראות אחרות בה."

15. בע"א 239/89 **שרש נ' גלילי**, מו(1) 861, פס' 8 לפסק הדין (1992) נקבע כי "אומד דעתו של המצווה כפי שהיא משתמעת מתוך הצוואה, נתפרש בפסיקה על דרך ההרחבה: "מתוך הצוואה", לא רק במשמעות המצומצמת של הסקת הכוונה מלשונה של הצוואה (או, מוטב לומר, ממלותיו של המצווה), אלא גם במובן בדיקת השתלבותם – במירקם הכללי של הוראות הצוואה - של ביטויים מילוליים, בין בשל היותם סתומים ובין בשל היותם סותרים זה את זה

(ע"א 530/79 [3], בעמ' 167; ע"א 102/80 [4], בעמ' 745). אכן, הבחינה הפרשנית ה"פנימית" עשויה להיעזר גם בשקילתן ההגיונית של נסיבות, העולות ונלמדות מתוך הצוואה. "

16. בענייננו, לכאורה לשון הצוואה של המנוחה ברורה לפיה יש לחלק 5/6 מתוך הכספים בחשבונות הבנק האמורים לחמשת אחיה ואחיותיה. עם זאת, הן לשיטת הנשיא ברק והן לשיטת השופט דנציגר, הוראות הצוואה הנדונות אינן משקפות את אומד דעתה של המנוחה, כפי שזה בא לידי ביטוי הן בצוואה והן בנסיבות החיצוניות שפורטו לעיל, לרבות תצהיר אח המנוחה הלל אברמס, הסכמות בני המשפחה, תדפיסי חשבונות הבנק ועוד.

17. בס' 2 לצוואתה, ציוותה המנוחה "את החלק ה-5/6 מכל הכספים האמורים" לאחיה ולאחיותיה. באותו סעיף הדגישה כי יתרת הכספים תחולק כחלק מיתרת עזבונה. בס' 3 לצוואתה, קבעה המנוחה כי יתרת רכושה בישראל תחולק בחלקים שווים בין שני ילדיה. המנוחה לא פירטה שם את הרכוש ומהאמור עולה כי רצונה של המנוחה שכל רכושה בישראל יעבור לילדיה.

18. מאחר ו-5/6 מהכספים הועברו לאחי ואחיותיה של המנוחה עוד בחייה, ואילו הכספים שנתרו בחשבונות האמורים הם חלקה של המנוחה שיש לחלקה כחלק מיתרת עזבונה, הרי שיש לפרש הצוואה לפיה ההוראות הנדונות בטלות ועל כלל רכוש המנוחה בישראל, לרבות הכספים שבחשבונות הבנק האמורים, להתחלק בין שני ילדיה של המנוחה בחלקים שווים.

הבקשה בהסכמת כלל האחים/חליפיהם

19. לבסוף, יודגש כי הבקשה מוגשת בהסכמת כלל הצדדים שעשויים להיפגע מהצוואה, הם אחיה ואחיותיה של המנוחה, וביחס לאלה שנפטרו חליפיהם.

20. יצוין כי ככל שבית המשפט יאשר את הסתלקות האחים שנפטרו באמצעות חליפיהם, הרי שאלה חתמו גם על כתבי הסתלקות מהעזבון לטובת שני ילדי המנוחה, שכן אין מחלוקת כי רצון המנוחה היה לדאוג לכך שאחיה ואחיותיה יקבלו את חלקם ברכוש המשפחתי, אך ודאי שלא לתת לאחיה ואחיותיה גם את חלקה, אלא לשני ילדיה.